

Η γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδος: παρούσα κατάσταση, προβλήματα, προοπτικές

Της κ. Γερασιμίνας ΣΚΟΝΤΖΟΥ
Τεχνολόγου Ιατρικών Εργαστηρίων

Γενική προσέγγιση

Η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πρόβλημα και ευρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των Κυβερνήσεων, των Κοινωνικών Εταίρων και των Ερευνητών.

Ο αριθμός των ηλικιωμένων ατόμων αυξήθηκε προοδευτικά κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών ως συνέπεια της αύξησης της προσδόκιμου επιβίωσης και της μείωσης της θνησιμότητας.

Μεγάλο ενδιαφέρον δημιουργεί το γεγονός, ότι η αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων και η ανισορροπία μεταξύ του ενεργού και εξαρτώμενου πληθυσμού προκαλεί μία σειρά παρενεργειών τόσο στην σύνθεση της απασχόλησης και στην κοινωνική ασφάλιση, όσο και στην οικονομία γενικότερα.

Οι παρενέργειες αυτές είναι εξαιρετικά σημαντικές για την οικογένεια, την αγορά εργασίας, την κατανομή του εισοδήματος αλλά και για τον τομέα της υγείας, αφού έχει παρατηρηθεί αύξηση των δαπανών της κατά κεφαλήν κατανάλωσης υπηρεσιών υγείας κατά τέσσερις έως έξι φορές για το σύνολο του πληθυσμού.

Είναι προφανές, ότι η γήρανση του πληθυσμού συνδέεται και με τις κοινωνικές μεταβολές στη δομή και στη λειτουργία της οικογένειας, κυρίως στις μεγάλες πόλεις η σχέση μεταξύ των διαφορετικών γενεών χαλαρώνει και η απασχόληση της γυναίκας έξω από το σπίτι περιορίζει τις φροντίδες, που μπορεί να προσφέρει μέσα σε αυτό, με αποτέλεσμα σε ορισμένες περιπτώσεις να επιταχύνεται η γήρανση.

Αιτία αποτελεί και η βιομηχανοποίηση και οι νέοι ρυθμοί ζωής, που συντελούν στο να απομακρύνουν όλο και περισσότερο τους νέους από τους ηλικιωμένους με αποτέλεσμα την μετακίνησή τους από την επαρχία στις μεγάλες πόλεις και την εγκατάλειψη των ηλικιωμένων στην τύχη τους.

Ενδεικτικά αναφέρεται εδώ ο τομέας των απασχολούμενων νέων στη γεωργία για να καταδειχθεί μία σημαντική πτυχή του θέματος, η γήρανση στη γεωργία, όσο και οι δυσκολίες για τη διαδοχή στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις αποτελούν τεράστια προβλήματα για τη σύγχρονη ελληνική γεωργία.

Σημαντικά εμπόδια για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις αποτελεί το υψηλό κόστος της επαγγελματικής έναρξης στη γεωργία αλλά και η παραμονή των υπερηλίκων στην ενεργό δραστηριότητα. Με βάση αυτή την προσέγγιση ο διαρκώς συρρικνούμενος και γηράσκων γεωργικός πληθυσμός της Ελλάδος υποκρύπτει τόσο τις τάσεις για τον τύπο της ασκούμενης γεωργικής δραστηριότητας όσο και τις παρατηρούμενες εξελίξεις.

Εντονότερη είναι στην Ελλάδα η παρουσία ενός γηρασμένου και συνεχώς γηράσκοντος εργατικού δυναμικού στη γεωργία σε σχέση με την κατάσταση της Ν. Ευρώπης.

Βέβαια, η προώθηση της ιδέας απασχόλησης στη γεωργία, στον ενεργό πληθυσμό ως βιώσιμο επάγγελμα μπορεί να προσελκύσει και να συγκρατήσει το νεαρό πληθυσμό στον τόπο, στον οποίο ζει, εάν πληρούνται κάποιες βασικές προϋποθέσεις (π.χ. ελκυστικά κίνητρα, που συνδέονται με τον κοινωνικό και οικονομικό του περίγυρο).

Η γήρανση του πληθυσμού παρατηρείται ως φυσικό αποτέλεσμα της καταπληκτικής προόδου, που έχει σημειώσει η επιστήμη στον τομέα των ιατρονοσηλευτικών υπηρεσιών, που απολαμβάνουν οι Πολίτες πολλών Χωρών ιδίως εντός της Ε.Ε. Η Ε.Ε. αντιμετωπίζει σήμερα δημογραφική παρακμή, γήρανση τμήματος του πληθυσμού, αλλά σε μερικές Χώρες η αναλογία νέων - υπερηλίκων είναι η επιθυμητή λόγω εισροής μεταναστών νεαρής ηλικίας.

Η γήρανση του πληθυσμού είναι αποτέλεσμα πολλών ταυτόχρονων κοινωνικών τάσεων.

Ο μέσος αριθμός τέκνων ανά γυναίκα είναι 1.5 τέκνα στην Ε.Ε., ενώ το κατώτερο όριο αντικατάστασης των γενεών είναι 2,1. Η Ε.Ε. προβλέπει ένα μέσο δείκτη 1,6 για το 2030.

Η πτώση της γονιμότητας (baby crash) ακολούθησε την έκρηξη των γεννήσεων (baby boom), η οποία προκαλεί το μεγάλο μέγεθος της ηλικιακής κατηγορίας των ατόμων 45-65 στον ευρωπαϊκό πληθυσμό και θέτει ορισμένα προβλήματα σχετικά με την χρηματοδότηση των συντάξεων.

Η κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη και των δύο φύλων είχε ως αποτέλεσμα και οι μεν και οι δε να αποκτούν παιδιά συνεχώς και σε μεγαλύτερες ηλικίες - λιγότερο γόνιμες.

Ελλιπής σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, μη επαρκής συνδρομή από το κράτος προς τις άγαμες μητέρες και απουσία οικογενειακού προγραμματισμού δημιούργησαν έκρηξη στις αμβλώσεις, οι οποίες φθάνουν στην Ευρώπη μία κάθε 30 δευτερόλεπτα, γεγονός που τις ανεβάζει μαζί με τον καρκίνο στις πρώτες αιτίες θνησιμότητας στην Ε.Ε.

Οι αλλαγές στον τρόπο ζωής (διατροφικές συνήθειες τύπου fast-food, απουσία σωματικής άσκησης), συντελούν στην αύξηση των καρδιαγγειακών παθήσεων και του καρκίνου πλήττοντας κυρίως νέους. Τέλος, σε συνδυασμό με τα τροχαία ατυχήματα οι αλλαγές αυτές αποτελούν τις πρώτες αιτίες στην δραματική μείωση του ενεργού πληθυσμού.

Το προσδόκιμο επιβίωσης, (που αυξήθηκε κατά 8 έτη από το 1960), θα μπορούσε να αυξηθεί κατά 5 ακόμη έτη έως το 2050 και συνεπώς να οδηγήσει σε αύξηση του ποσοστού των ατόμων, που φθάνουν στις ηλικίες των 80 και 90 ετών, στις οποίες η ευπάθεια και η αναπηρία είναι συχνές.

Η μετανάστευση, (1,8 εκατομμύρια μετανάστες προς την Ε.Ε. το 2004, 40 εκατομμύρια το 2050 σύμφωνα με τις προβλέψεις της Eurostat), θα αντισταθμίσει τις συνέπειες της χαμηλής γονιμότητας και της επιμήκυνσης της ζωής.

Εξ αιτίας αυτών των τάσεων ο συνολικός ενεργός πληθυσμός της Ε.Ε. θα μειωθεί δραματικά. Συγκεκριμένα, ο πληθυσμός ηλικίας από 15 έως 64 θα μειωθεί κατά 48 εκατομμύρια έως το 2050, ενώ το ποσοστό των ηλικιωμένων αναμένεται να διπλασιασθεί και να φθάσει στο 51% το 2050. Αυτή η δημογραφική αλλαγή θα συνοδεύεται από βαθιές κοινωνικές ανακατατάξεις (κοινωνική ασφάλιση, στέγαση, εργασία σε καθαρά ανελαστικούς τομείς, που αφορούν στην οικονομία του Κράτους).

Όσον αφορά στην Ελλάδα σύμφωνα με την Κοινοτική Στατιστική Υπηρεσία Eurostat το 2005 ο πληθυσμός των 65 ετών και άνω αντιπροσώπευε το 18% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας σε σχέση με το 1995, που κυμαίνονταν στο 15%. Στην Ε.Ε. το ποσοστό φθάνει το 17% ενώ το 1995 ήταν 15%. Ανάμεσα στα 27 Κράτη Μέλη της Ε.Ε. τα υψηλότερα ποσοστά ηλικιωμένων σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό της Χώρας παρατηρούνται στη Γερμανία και στην Ιταλία με 19% και ακολουθεί η Ελλάδα (18%), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται στην Ιρλανδία (11%), στην Κύπρο και στη Σλοβακία (12%).

Η Eurostat εκτιμά, ότι σύμφωνα με τις σημερινές δημογραφικές τάσεις το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού θα επεκταθεί περαιτέρω και το ποσοστό, που θα έχει συμπληρώσει το 65 θα αυξηθεί δραματικά τις επόμενες δεκαετίες στα Κράτη Μέλη, για να φθάσει το 2050 στην Ισπανία το 36% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας, στην Ιταλία το 35% και το 32% στην Ελλάδα, στη Γερμανία και στην Πορτογαλία. Τα χαμηλότερα ποσοστά αναμένεται να σημειωθούν στο Λουξεμβούργο (22%), στην Ολλανδία (23%), στη Δανία και στη Σουηδία (24%). Στην Ε.Ε. των 27 θα είναι 30%.

Το 2000 στον κόσμο υπήρχαν 600 εκατομμύρια άνθρωποι άνω των 60 ετών, το 2025 θα υπάρχουν 1,2 δισεκ. Όσο για το 2050 οι ηλικιωμένοι θα ανέρχονται σε 2 δισεκ. ξεπερνώντας, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας τα παιδιά κάτω των 15 χρόνων.

Τα άτομα τρίτης ηλικίας, η πληθυσμιακή ομάδα, που αυξάνεται γρηγορότερα από όλες τις υπόλοιπες σύμφωνα με πρόσφατη Έκθεση του ΟΗΕ, φθάνουν σήμερα τα 629 εκατομμύρια, δηλαδή ένας στους δέκα ανθρώπους θεωρείται ηλικιωμένος. Οι άνω των 80 ετών αποτελούν σήμερα το 12% του πληθυσμού του πλανήτη. Εκτιμάται, ότι το 2050 το 19% των ανθρώπων θα είναι άνω των 80 ετών. Ο αριθμός των αιωνόβιων, επίσης, θα αυξηθεί κατά 15 φορές από 210.000 σήμερα στα 3,2 εκατομμύρια μέσα στα επόμενα 48 χρόνια. Στις κατηγορίες του ηλικιωμένου πληθυσμού πρωτοστατούν αριθμητικά οι γυναίκες, καθώς ζουν περισσότερο από τους άνδρες σε όλες τις κοινωνίες...

Ο αντίκτυπος της γήρανσης του πληθυσμού

Κατά την επόμενη δεκαετία, ο ενεργός πληθυσμός θα μειωθεί, καθώς πολλοί «baby-boomers» θα πάρουν τη σύνταξή τους. Αυτή η μείωση του ενεργού πληθυσμού είναι πολύ πιθανό να παραλύσει το ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης, εάν οι σημερινές τάσεις και πολιτικές παραμείνουν αμετάβλητες. Η άμεση εφαρμογή της ατζέντας της Λισσαβώνας θα πρέπει να αναστρέψει αυτό το κρίσιμο στάδιο, αξιοποιώντας στο έπακρο τις δυνατότητες και την προσφορά των νέων, αλλά παράλληλα προσφέροντας και ποιοτική κατάρτιση στους νεότερους.

Η γήρανση του πληθυσμού θα έχει αντίκτυπο και στην κοινωνική ασφάλιση και στα δημόσια οικονομικά. Με βάση τις σημερινές πολιτικές, η γήρανση θα προκαλέσει σημαντικές αυξητικές πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες. Αυτά τα δημοσιονομικά ελλείμματα ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την μελλοντική ισορροπία των μοντέλων συνταξιοδότησης και κοινωνικής προστασίας των Πολιτών των Κρατών Μελών. Τέλος, η καλύτερη προσαρμογή των υπηρεσιών υγείας στις πραγματικές ανάγκες των πολιτών, με έμφαση στη σημασία του τομέα της πρόληψης, θα μπορούσε να μειώσει σημαντικά τις δημόσιες δαπάνες για την αποκατάσταση της υγείας των πασχόντων ατόμων.

Εξ άλλου, λόγω της σοβαρότητας του όλου θέματος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καθορίσει ένα πλαίσιο προσανατολισμού για την ταχύτερη αντιμετώπιση των δημογραφικών προκλήσεων του μέλλοντος και επιθυμεί μία Ευρώπη, που ενθαρρύνει την δημογραφική ανανέωση, βελτιώνοντας τις δυνατότητες συνδυασμού της επαγγελματικής με την ιδιωτική και την οικογενειακή ζωή, (γονική άδεια, περισσότερο ευέλικτο ωράριο εργασίας, με εφαρμογή των δεσμεύσεων, που αναλύθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης σχετικά με την φύλαξη των παιδιών). Στους στόχους της περιλαμβάνονται:

Κρατική πρόνοια με την δημιουργία κρατικών παιδικών σταθμών σε 24ωρη βάση έτσι, ώστε να έχουν άμεση πρόσβαση όλοι οι εργαζόμενοι γονείς με αποτέλεσμα την αύξηση των θέσεων εργασίας και άμεσης απασχόλησης, τόσο βρεφονηπιοκόμων όσο και νηπιαγωγών.

Ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία και την οικονομική ενίσχυση των άγαμων μητέρων, με επιδόματα μέχρι την ενηλικίωση των παιδιών, άμεση πρόσβαση (των μητέρων) σε υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας με ευέλικτο ωράριο και αξιοπρεπείς αποδοχές για την συντήρηση των ιδίων αλλά και των παιδιών.

Στήριξη και ώθηση των νέων ζευγαριών για την απόκτηση παιδιών με παροχή προνομίων, όπως: άτοκα στεγαστικά δάνεια με τη δυνατότητα μακροχρόνιας εξόφλησης, ετήσιο επίδομα για κάθε παιδί μέχρι την ενηλικίωσή του, ισόβιας επιδότησης στα ζευγάρια, που αποκτούν 3 παιδιά και άνω.

Προνομιακή αντιμετώπιση της μητέρας στα μαιευτήρια με παροχή δωρεάν υπηρεσιών.

Χρηματική ενίσχυση των προγραμμάτων εξωσωματικής γονιμοποίησης, τα έξοδα των οποίων θα καλύπτουν τα ασφαλιστικά ταμεία χωρίς επιβάρυνση του ζευγαριού.

Προώθηση, αλλά και ευαισθητοποίηση των Πολιτών σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού, όπως η καθιέρωση του μαθήματος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης, με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των νέων ατόμων σε θέματα αντισύλληψης, προστασία από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, τα οποία ευθύνονται για την μειωμένη γονιμότητα του πληθυσμού και φυσικά στην ελαχιστοποίηση αν όχι στην πλήρη αποφυγή των εκτρώσεων, που είναι και ο κυριότερος παράγοντας για την μείωση του πληθυσμού.

Πέραν αυτών, η Επιτροπή επιδιώκει η Ευρώπη να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερο παραγωγικό βίο: επιθυμεί η Ε.Ε. να βελτιώσει τα συστήματα εκπαίδευσης και να ευνοήσει τα συστήματα της «ευελιξίας με ασφάλεια», που πρέπει να διευκολύνουν τις μετακινήσεις μεταξύ των διαφόρων φάσεων του κύκλου ζωής (μεγαλύτερη ευελιξία των αγορών εργασίας σε συνδυασμό με τα μέτρα δια βίου κατάρτι-

σης). Όπως είναι γνωστό, αξία στην εργασία σημαίνει καταπολέμηση των προκαταλήψεων, που οδηγούν σε διακρίσεις σε βάρος ηλικιωμένων, αλλά και προώθηση μίας πραγματικής πολιτικής δημόσιας υγείας σε ευρωπαϊκή κλίμακα (καταπολέμηση του καπνίσματος, του αλκοολισμού και της παχυσαρκίας) προκειμένου να μειωθούν οι διαφορές ως προς το προσδόκιμο επιβίωσης (οι οποίες συνδέονται άμεσα με το βιοτικό επίπεδο και το επίπεδο εκπαίδευσης).

Στους στόχους της Επιτροπής είναι ακόμη μία πιο παραγωγική και πιο αποδοτική Ευρώπη με βάση την στρατηγική της Λισσαβώνας που αναθεωρήθηκε από το 2005. Αυτή η ανανεωμένη στρατηγική θα επιτρέψει στους διάφορους οικονομικούς παράγοντες να αξιοποιήσουν πλήρως τις ευκαιρίες, που προσφέρουν οι δημογραφικές αλλαγές, ενώ παράλληλα πρέπει η Ε.Ε. να υποδεχθεί και να ενσωματώσει μετανάστες με την ανάπτυξη μίας ενιαίας μεταναστευτικής πολιτικής. Πράγματι, κατά τα επόμενα 20 έτη, η Ευρώπη θα χρειαστεί να προσελκύσει ειδικευμένο εργατικό δυναμικό από το εξωτερικό, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της. Η Ένωση πρέπει, επίσης, να προωθήσει την ιδέα μίας σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας και να καταπολεμήσει τις προκαταλήψεις για την καλύτερη οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών.

Τέλος, πρέπει να επιδιωχθεί μέσω ισχυρής οικονομίας η επαρκής κοινωνική προστασία και δικαιοσύνη για τους Πολίτες της Ευρώπης σε όλα τα Κράτη Μέλη. Αυτό όμως, από άλλη σκοπιά σημαίνει, ότι επιβάλλεται να επαναξιολογήσει το πρόβλημα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων με ισότιμη ανακατανομή του δημοσίου χρήματος σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, και ιδίως στο επίπεδο των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Με άλλα λόγια, η αναλογία μεταξύ εισφορών και παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης θα πρέπει να αξιολογηθεί με γνώμονα τις ανάγκες και την οικονομική κατάσταση των Πολιτών.

Βέβαια, παρ' όλες αυτές τις στρατηγικές, τις πολιτικές και τα μέτρα δεν πρέπει να θεωρείται βεβαία η αναστροφή της κατάστασης στον χώρο της Ε.Ε. Εκείνο που προέχει είναι η σωστή και έγκαιρη ενημέρωση των Πολιτών, ούτως, ώστε ο καθένας, κατανοώντας το πρόβλημα, να συμβάλει συνειδητά στο μέτρο του εφικτού στην επίλυσή του.

Βιβλιογραφία

<http://www.eliamer.gr>

<http://www.europarl.europa.eu>.

<http://www.health.ana-mpa.gr>

<http://www.chiosnews.com>

<http://www.makthes.gr>

<http://www.forthnet.gr/templates/newsPosting>

<http://www.neodynamiko.gr/forum/viewtopic>

Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νέα έκδοση. Αθήναι, 2006.

Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Ο θεσμός και ο ρόλος του Εκπαιδευτή. Άρθρο στο περιοδικό: ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. Αθήναι, τεύχος 47/2007.

Γ. ΔΗΜΟΛΙΑΤΗΣ, Γ. ΚΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. ΛΑΓΓΑΣ, Τ. ΦΙΛΑΛΗΘΗΣ: Η δημόσια υγεία στην Ελλάδα. Αθήναι, 2001.